

5. Одабаш Абибулла. Къырымнынъ китаб язиджылары / Абибулла Одабаш // Миллет. – 1919. – № 43. – Февраль 21.
6. Millet cevherleri. Habibulla Odabaş : 1917-1920 seneleri «Millet» gazetasında basılğan publitsistikelerler antologiyası. III kitap / Tert. etken.: T. Kirimov, E. Sakarya. – Simferopol : Qırımdevoquvpedneşir neşriyatı. – 2010. – 68 s.
7. Сейдамет Джафер (Къызылташлы). «Терджиман» окъуйджыларына / Джафер Сейдамет // Терджиман. – 1914. – № 196. – сентябрь 26.
8. Сейдамет Джафер. Татарын хакъ ве саадетининъ муаззам мудафининъ рух любеджджелине / Джафер Сейдамет // Терджиман. – 1915. – № 202. – сентябрь 13.
9. Сейдамет Джафер (Къызылташлы). Борисов-Глебскийден мектюп! / Джафер Сейдамет // Терджиман. – 1914. – № 243. – ноябрь 28.
10. Блокнынъ юксек уфкъундакилер фракциямызы бирликке чагыралар // Терджиман. – 1916. – № 59. – март 13; Думанынъ он йыллыгы мунасебетиле тераккиверлерин шеревфли мувафакъиетлери // Терджиман. – 1916. – № 94. – апрель 27.
11. Айвазов Асан С. Джафер-эфенди Сеит Ахмет / Асан С. Айвазов // Терджиман. – 1914. – № 204. – октябрь 7.
12. Керимов И. Бедий сезюмизнинъ эврими / И. Керимов // Йылдыз. – 1998. – № 2. – С. 121.
13. Kıymlı kardeşlerimizle hasbinal, Şerifine verilen ziyafette Cafer Seyitahmet Beyin sözleri // İkdam. – 1918. – № 7620. – Nisan 27; Kıymlı kardeşlerimiz hakkında mülakat, Kırım Hükümeti Harbiye ve Hariciye Müdürü Cafer Seyitahmetin muharririmize beyanatı // İkdam. – 1918. – № 7615. – Nisan 22.
14. Gomoll W. Die Lage in der Krim / W. Gomoll // Kölnische Zeitung. – 1918. – № 407. – 2 Mai.
15. Kirimal E. Der nationale Kampf der Krimtürken mit besonderer Berücksichtigung der Jahre 1917–1918 / E. Kirimal. – Emsdetten, 1952. – S. 194.
16. Джафер ефенди Сейдаметнинъ сиясий нуткъу // Миллет. – 1918. – майыс 19; Сейдамет Джафер. Тутугъымыз ёл / Джафер Сейдамет // Миллет. – 1917. – июнь 27; Кызылташлы. Кадетская партия и политика // Крым. – 1918. – 24 июня.
17. Джафер ефенди Сейдаметнинъ сиясий нуткъу // Миллет. – 1918. – майыс 19; Сейдамет Джафер. Къырым аскерлерине эмирнаме / Джафер Сейдамет // Миллет. – 1917. – декабрь 21; Сейдамет Джафер. «Джын Мамбет» / Джафер Сейдамет // Миллет. – 1917. – ноябрь 20; ноябрь 21; ноябрь 22; ноябрь 23; Сейдамет Джафер. «Миллий дуйгъу» (Фельетон) / Джафер Сейдамет // Миллет. – 1917. – сентябрь 3; сентябрь 4; сентябрь 5; сентябрь 7; сентябрь 8; сентябрь 10; сентябрь 12.

Левицька Н.Є., Гасанова В.Т.

УДК 821.161.2.

СВОЄРІДНІСТЬ ОБРАЗІВ ЧОЛОВІКІВ У СУЧАСНІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ

У сучасній українській прозі окреме місце посідають твори, написані жінками. Для комплексного осмислення зображення чоловіків у творах Марії Матіос та загального уявлення про світ чоловіка в художньому творі спробуємо порівняти чоловічі образи постмодерних творів сучасних українських письменниць. Для загальної характеристики зображення чоловіків у прозових творах сучасного українського письменства вважаємо доцільним окреслити основні риси чоловічих образів, зображених Оксаною Забужко, Іреною Карпою та Ірен Роздобудько. Обрано на творчість саме цих письменниць, оскільки їх вирізняють не тільки увага до жінки й жіночих проблем, а й виразний жіночий погляд на світ чоловіка. Жіноча проза, на думку Р. Харчук, це інший стиль мислення і письма, інша манера мовлення, інший тон. Інакшість жіночого письма, що відбиває жіночий досвід, дала підстави Т. Гундоровій ствердити, що «український постмодернізм має гендерну спрямованість». У ньому маскулінності опонує жіночість, «а феміністично заангажована проза Оксани Забужко – апологія жіночої літератури – стає бестселлером 1990-х» [4, с.180]. Радикально протиставила відкритий жіночий текст чоловічому герметичному Н. Зборовська.

Характерним для жіночої прози постмодерного періоду є зображення персонажів, зокрема чоловіків, максимально відкритими, сповідальними, емоційними та вразливими, дещо сатиричними. Ця сатира здебільшого скерована на самих чоловіків. Однак чоловічий образ, створений письменницями, завжди перебуває в стосунках із жінками і дає не менше інформації й про самих жінок.

Не слід ігнорувати той факт, що у пострадянській Україні з'явилося надзвичайно яскраве і на диво численне сузір'я жінок-письменників та літературознавців, що докорінно змінили сучасну українську літературу. Більше того, в багатьох відношеннях це нове талановите покоління жінок виявилось набагато радикальнішим, сміливішим та ближчим до західних ідей, ніж чоловіки, котрим було значно важче поміняти усталені у радянські часи літературні канони.

У романах Оксани Забужко, Ірени Карпи, Ірен Роздобудько жіночі проблеми часто переплітаються з проблемами національної ідентичності та місцем чоловіка у цих колізіях. Твори, створені сучасними письменницями, відрізняються надзвичайно розгалуженою системою жанрових ознак, де можемо виділити такі жанри як соціально-психологічний роман, інтелектуальний роман, виробничий роман, химерний роман з рисами міфологізму і фантастики, роман-хроніку, документальний роман, комічний роман, роман-трагіфарс, постмодерністський детектив, готичний та пригодницький романи, саспенс, трилер, роман-мелодрама й "жіночий роман" (любовна історія, „лав сторі"), "бойовик-екшн", квест, а також низка малих

прозових жанрових форм – повість, оповідання, новела, вірш прозою тощо. Жіноче письменство найтонше аналізує всю гаму почуттів, які притаманні людині. Слід відзначити, що в українській літературі письменники жіночої статі, в порівнянні з іншими країнами світу, містять значну, найкращу частину.

Одна з яскравих представниць постмодернізму – Ірен Роздобудько, відома тим, що її творчість майорить прапором жіноцтва. Яскравим чоловічим образом у творчості І. Роздобудько, на нашу думку, є Денис із роману “Гудзик”.

Переповнений юнацькими мріями, Денис шукав слави й визнання. А знайшов трохи божевільну, загадкову, оманливу жінку. Її образ ніколи не міг зібрати до купи – у пам'яті виринав то чарівливий голос, то благородні рухи, то стрункий аромат парфумів, або звабливий обрис обличчя спалахував від вогника запальнички. Вона і стала хворобою на все його життя. Нездорове кохання породило недугу, яка не вщухала, а лиш прогресувала протягом двадцяти років.

Він би неодмінно перетворився на закінченого маніяка-фетишиста, якби не Жінка, схожа на янгола. Бо з ким же, як не з янголом можна одружитися після першого ж дня знайомства? З Лікою було легко й прозоро і щасливо... до того часу, як не з'являлась її мати – та сама загадкова й оманлива, якою був одержимий із юності! Тендітна й свята дівчина Ліка із зеленими очима все розуміла й залишила свого недолугого чоловіка. Ні, вона не кинула його, не втекла до іншого – надто підступно й надто по-людськи. Ліка заявила в його житті, щоб врятувати від одержимості, вилікувати. Прийнявши на себе весь тягар Денисових думок, переживань, очистивши його душу, розірвавши окупи, янгол загинув. Ліка перетворилася на тварину, щоб не мислити й не розмовляти. Із собачою покірністю ходила вона від оселі до оселі, поневірялась, витримувала побиття, прокльони, жорстокість. Проте сама цього не помічала, бо янгол знову відродився в ній. Ліка випромінювала добро і благодать.

Про що ж ця книга? Напевне, про втрачені можливості. “Гудзик” є дійсно гостросюжетним твором, у який хочеться заглиблюватися, не зупиняючись. Мабуть, мала рацію сама авторка, коли казала: “Фантазуватиму так, щоб хтось, читаючи, спалив чайник...” Можливо, цей роман і не є таким детективно-пригодницьким, як попередні твори Роздобудько, проте він має свою “родзинку” – цікавий, по-перше, своїми психологічними моментами. Варто читати тим, хто втомився від абстракції, сюрреалізму та ненормативної лексики в українській літературі.

Українська література сформувала образ сильної жінки, яка хоче знайти застосування своїм здібностям і можливостям в умовах нового життя, нових обставин. Але поряд із цією жінкою має бути чоловік, який допоможе їй бути втіленням високої духовності, добра, краси, кохання – почуттів, які надихають її на прекрасні справи та вчинки. Образ жінки – дочки, нареченої, дружини, матері – завжди привертав пильну увагу митців. Жінка чарувала, кохала, страждала, була щасливою чи знедоленою, пристрасною чи розсудливо-мудрою, але ніколи не полишала свого місця на п'єдесталі, який протягом століть побудували її чоловіки.

На наш погляд, постать Ірен Роздобудько – непересічна, якщо говорити про літературу власне “жіночу”. У її доробках ми знаходимо дійсно жіночий погляд на почуття, на життя, на творчість, на чоловіка, його образ і значення в житті будь-якої жінки. Героїні її творів неоднозначні й загадкові, але кожна з них прагне досягти щастя поруч з коханим чоловіком.

Цікаво, що авторка, немов навмисно ділить свої романи на “чоловічі” й “жіночі”, тобто монологи йдуть із вуст жінок і чоловіків. Яскравий приклад такого чоловічого роману – «Ранковий прибиральник». Але навіть коли йдеться про “жіночий” роман, назвати повністю жіночим його не можемо через лінгвостилістичні нюанси – у творах Роздобудько немає притаманного “жіночим” романам самоутвердження авторки як жінки через мову. До речі, остання деталь говорить лише про те, що авторці не так важливо закріпити думку про особливість та унікальність жінки в порівнянні з чоловіком. Це радше дає можливість розставити пріоритети в стосунках між обома статями, їх різнорідний погляд на речі, що робить творчість письменниці ще більш цінною.

Але яким же постає чоловік у романах Ірен Роздобудько? Узагалі чоловіки в “жіночій прозі” поділяються на дві нерівнозначні групи – “свої”, “наближені до героїні”, та, відповідно, “чужі”, причому “чужі” слід розуміти як в екзистенційному, так і в феміністичному дискурсі. Існують також типи “своїх”/“чужих” чоловіків, що покинули героїню чи покинуті нею. І

Якщо ж говорити конкретно про прозу письменниці, то практично в кожному її творі знаходимо своєрідний, феміністичний погляд на Чоловіка, Жінку, стосунки між ними, на сім'ю. Звернемося до творів письменниці: Поганих жінок на світі не існує! Хіба що якісь генетичні потвори, але й вони – нещасна помилка природи, атавізм, приречений на самознищення.

Отже, Чоловік у письменниці – це або “фемінізований” слабкий тип колоса на глиняних ногах, якого веде по життю жінка, яка опиняється поруч із ним (Макс, Самич із “Останнього діаманта міледі”). Або – чоловік-власник, який несвідомо ставиться до жінки як до витвору мистецтва – вишуканого, тендітного, може, дещо примхливого, але такого, що викликає жагу оволодіння ним.

Проаналізувавши романістику Ірен Роздобудько, зрозуміло, що переможниця низки літературних конкурсів філігранно відчуває тонку психіку жіночої та чоловічої статі, їхні прагнення та проблеми, і майстерно передає світоглядні погляди та внутрішні переживання на папері.

Оксана Забужко на сьогодні є однією з найяскравіших авторок, котра в романах висвітлює вкрай катастрофічну кризу української свідомості, спалювану тоталітарною ідеологією. “Польові дослідження українського сексу” – роман Оксана Забужко – декларує жіночу ідею в новій українській літературі. Своєрідна спроба пробитися в чоловічий світ, порушити його герметичність, адже чоловік-переможець не потребує жінки-переможниці. “В Оксани Забужко ситуація модернізується: обоє, жінка і чоловік, творці,

автори. Чоловік традиційно вибирає мистецтво і захищає в ньому свій “герметизм” [2, с. 117]. Розщеплена між мистецтвом і життям, жінка в романі Оксани Забужко відбиває цей внутрішній конфлікт: жінка чуттям знає, що тільки любов “єдина здатна нас ослонити”, захистити і вберегти, однак неабиякий мистецький дар примушує ненавидіти жіночу природу, свою залежність. Жінка прагне самостійності духу, самодостатності, тим паче, що власний “комплекс мужності часто ставить її вище над чоловічої пороодою” [4, с. 117].

Сучасні прихильниці фемінізму, як правило, – активні творці його філософського, літературно-естетичного і художнього простору. Вони віддають перевагу серйозній літературі, пережитому стражданню, істинності любові, де основою твору є внутрішня суб’єктивна дія, стан жіночої душі, що прагне усвідомитися у світі поряд із чоловіком. “Динамічний перехід зі світу мови у внутрішню подію, із внутрішньої події у світ мови є цілком закономірним для духовного пошуку, коли з’являється потреба живого смислу (смислу для конкретного життя, конкретної людини, кровно зв’язаної з Вітчизною)”, – вважає Ніла Зборовська [2, с. 120].

Чоловік і жінка – дві статі, два первні. Тасмниця стосунків між ними стала основним конфліктом світової літератури і мистецтва взагалі. Ніла Зборовська в критичній статті “Естетичне вбивство жінки” констатує: “Мистецтво, створене чоловіками, здавна було “компрометуючим” стосовно: жінки (як, очевидно, і навпаки: жіноче мистецтво компрометувало чоловіків. З єдиною різницею, що мистецтво чоловіків займало панівні позиції і жіноча мистецька “компрометативна” опозиція була бунтом стосовно чоловічих міфів про жінку і спробою звільнення від них)” [2, с. 120]. Від часу появи роману Оксани Забужко “Польові дослідження з українського сексу” змінилися соціально-політичні обставини, культура, спосіб мислення; й нове покоління українських письменниць по-іншому обирає дійсність. І вже те, що колись трактувалося як революційна подія, на сьогоднішній день вписується в основне русло літератури. Погоджуємося з В. Агєвою, що твори молодшої генерації є свідченням позитивних змін у вітчизняному патріархальному світі: “Те, що донедавна треба було доводити, конструюючи саму мову, винаходячи слова й мовленевні конструкції, на початку третього тисячоліття видається цілком очевидним” [4, с. 95]. Для Оксани Забужко творчість – це не тільки спроба описати себе, але й спосіб довести іншим, що ти митець і що саме цю роль ти виконуєш неймовірно добре, чудово.

Жіноче письмо тісно співвідноситься із тілесністю. Описуючи свій досвід, авторка здатна репрезентувати жіночу суб’єктивність, жіночу сутність і жіночу тілесність. Нова стратегія емансипованого письма акцентує на реабілітації тіла й тілесності. Підвищена увага до проблеми тілесності може трактуватися як реакція на репресивні практики тоталітарної системи щодо тілесного як привітного, тому акцентування такого досвіду – це спосіб підірвати усталені культурні стереотипи. Проте ситуація звільнення ускладнюється патріархальною закоріненістю нашої культури, де лише чоловічі цінності трактуються як загальнолюдські. Обидві письменниці використовують такі засоби зображення стосунків між жінкою і чоловіком для більш детального змалювання духовної близькості героїв творів.

Таким чином, зробивши загальний аналіз провідних творів трьох представниць сучасної жіночої прози – Ірени Карпи, Ірен Роздобудько та Оксани Забужко, можна з упевненістю стверджувати, що характерною рисою сучасного письменства є те, що постмодерний критичний дискурс розпочав ретроспективний перегляд української літератури кінця XIX – початку XX ст., коли чітко проявилися феміністичні тенденції. Їх виникнення в нашій літературній традиції було обумовлено зневірою в старі ідеали, руйнацією ієрархічної системи цінностей патріархального устрою, в якому жінці відводилася пасивно-другорядна роль. У цей час певного літературного хаосу, українське жіноцтво почало “випробування” своєї літературної вправності у розхитуванні старих патріархальних устроїв.

Художній світ чоловіків, змальований очима сучасних письменниць, такий же мінливий як і жіночий. У проаналізованих художніх творах чоловіки такі різні за своїм соціальним статусом, світобаченням та розумінням місця і значення жінки в житті, але кожен із них, так само як і жінка, прагне людського щастя, любові, самореалізації.

Письменниці, як тонкі психологи, обирають вдалий метод зображення своїх героїв – метод “психологічних трагедій”. Завдяки йому авторки розкривають чоловічі образи на фоні жіночих. Ще однією обов’язковою деталлю в зображенні чоловічого художнього образу є його жінка. Через стосунки з нею читач дізнається про всі душевні пориви героя.

Джерела та література:

1. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу / О. Забужко. – К. : Згода, 1996. – 168 с.
2. Зборовська Н. Феміністичні роздуми / Н. Зборовська. – Львів, 1999. – 336 с.
3. Матіос М. Солодка Даруся / М. Матіос. – Львів : Ла Піраміда, 2007. – 188 с.
4. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : Постмодерний період : навч. посіб. / Р. Б. Харчук. – К. : Академія, 2008. – 248 с.